

RAZSTAVE EXHIBITIONS

POGLED NA Ljudska umetnost med domom in svetom

Helena Rožman

177

Med oktobrom 2021 in decembrom 2022 nas v prostore Slovenskega etnografskega muzeja (SEM) med drugimi vabi tudi razstava muzejske svétnice dr. Bojane Rogelj Škafar, *Ljudska umetnost med domom in svetom*. Že v njenem podnaslovu, *Zbirki SEM in ljudske umetnosti NSK skupine IRWIN*, lahko zaslutimo, da se v razstavnih hiši našega osrednjega muzeja na področju etnologije in kulturne antropologije soočajo na prvi pogled in za marsikaterega obiskovalca muzejskih okolij neprimerljivi svetovi, a razmeroma hitro ugotovimo, kot je zapisala Aina Šmid,¹ da je »sobivanje dveh na videz tako različnih in vendarle sorodnih procesov oblikovanja in dožemanja ljudske identitete, [...] pravi vizualni užitek, edinstveno potovanje skozi časovni lok izražanja in razumevanja jezika narodne in globalne umetnosti«.

Avtorica je razstavo, na kateri »slovenska ljudska umetnost sreča globalno ljudsko umetnost NSK«, v osnovni potezi razdelila na dva dela, ki ju v razstavi – simbolično – ločuje zelo zanimiva in v muzejskih okoljih (tudi širše, ne le pri nas) razmeroma redko videna vodna/parna zavesa:

I. Ljudska umetnost in Narodni slog ter II. NSK produkcija, Ljudska umetnost NSK in Država NSK v času.

V drugem delu razstave se srečamo s sodobno globalno produkcije ljudske umetnosti NSK. Razstavljeni so grafike, fotografije, plakati, artefakti in videi devetnajstih umetnikov (Peter Blase, Carsten Busse, Halldor Carlsson in Olafor Thorsson, Christian Chrobok, Danaja, David K., Meta Grgurevič (z Andrejem Lehrmanom in Juretom Novakom), Haris Hararis, Matjaž Komel, Ivan Kožarič, Charles Krafft, Charles Lewis, Christian Matzke, Emely McMehen, Lili Anamarija No, Daniel Petzold Dape, Avi Pitchon in Valnoir) državljanov države NSK, ki jih hrani skupina IRWIN. V razstavi so soočeni z izbranimi predmeti iz muzejske zbirke ljudske umetnosti v SEM.

Na razstavi je tako v obliki (lahko rečemo) izčiščene, skoraj povsem galerijske postavitve predstavljenih več kot sto reprezentativnih predmetov, ki predstavljajo zbirko slovenske ljudske umetnosti: preslice, sestavljanke v steklenici, modeli za mali kruhek,

¹ Aina Šmid: Etnologinja in muzealka: dr. Bojana Rogelj Škafar, *Naša Žena, Ženska* 2022 (4): 34–41.

skrinjice, pisave za krašenje trničev, poslikane panjske končnice, pipe, slike na steklo, hišni oltarčki, znamenje, nagrobni križi, razpela, lesena plastika, votivne slike in votivi. Izvirno gradivo muzejske zbirke dopolnjujejo predstavitve in izvirni materiali ustvarjalcev t. i. narodnega sloga. Kot je v zloženki razstave zapisala avtorica razstave, so bili v času oblikovanja slovenskega naroda od sredine 19. stoletja do začetka 2. svet. vojne, predmeti t. i. ljudske umetnosti zaradi motivike in ornamentike spoznani in poudarjeni kot znak slovenskega. Na razstavi se tako soočajo izvirni predmeti t. i. umetnosti za kmetije in skozi procese selekcije, estetizacije in simbolizacije preoblikovana gradiva narodne umetnosti avtorjev Maksima Gasparija, Otona Grebena, Jožeta Karlovška in Alberta Franca Siča. Njihovo delovanje v času med obema vojnama se seveda ni omejevalo samo na umetnostno delovanje, ampak je imelo pri nekaterih – tu zaradi dela za ljubljanskega industrialca Frana Bonača izpostavljam Jožeta Karlovška – tudi širši okvir. Njihova ustvarjalnost pa se je tako prenašala tudi na druga pola delovanja, kot je npr. stavbarstvo. Posamezne etape njihovega delovanja sovpadajo z obdobjem ekspresionizma in nove stvarnosti. Zakaj sem ju omenila? Skozi umetniško reinterpretacijo se namreč tako določeni elementi ljudske umetnosti kot njihovi nosilci prepoznajo tudi v umetnostni produkciji pomembnih predstavnikov omenjenih smeri – če na tem mestu omenim le Toneta Kralja.

Razstavo je avtorica predstavljala s strokovnimi vodenji, spremljala jo je zloženka, ki so jo v SEM izdali ob odprtju, in katalog avtorice razstave s spremnim besedilom Ksenije Vidmar Horvat in strokovnim prispevkom Tevža Logarja. Besedila za publikacijo je prispevalo tudi 14 umetnikov državljanov države NSK.

Predmeti iz zbirke slovenske ljudske umetnosti SEM na razstavi Ljudska umetnost med domom in svetom (foto: Tomo Jeseničnik).

Razstava tako ponuja pogled na avtorsko-kritičski izbor dediščinjenih predmetov iz zbirke nacionalnega muzeja in na slog, ki so ga predstavniki (predvsem) meščanstva oblikovali skozi romantičen odnos do prve, ter na umetnost NSK, ki je elemente t. i. ljudskih umetnosti (ne nujno le slovenske) re-interpretirala skozi ustvarjalne procese vključenih umetnikov in ustvarjalcev ter s tem spremenila odnos vseh, ki smo dogajanja spremljali (ali pa jih le zaznavali), do posameznih (uporabljenih) elementov (narodove) identitete. Ali kot je dejala avtorica razstave: »Konec koncev je bilo to tisto, kar sem skušala narediti in pokazati na razstavi [...]. Soočiti predmete iz naše zbirke z vzporednimi sodobnimi pojavi v umetnosti in družbi z vidika današnjih pogledov na ljudsko umetnost.«²

Razstava vsekakor sproži mnogo razmislekov; med drugim tudi o našem odnosu do narodnega, do slovenstva, do dediščin vseh, ki trenutno živimo v državnem okviru in tudi v okviru širše evropske skupnosti. Ali se torej današnji odnos do dediščin (npr. slovenstva) razlikuje od izpričanega za čas med obema vojnama, ko se je pripadnost slovenskemu narodu »izražala skozi romantično perspektivo, skozi katero je takratna meščanska družba vrednotila preostanke kulture predindustrijske fevdalne dobe in se ni spoprijemala z izzivi sodobnosti«, kot je v katalogu zapisala³ avtorica razstave?

Razstavi in vsemu spremljajočemu materialu (zloženka, katalog) je vizualno podobo oblikovala naša izvrstna oblikovalka Janja Ošlaj, ki je v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja s svojimi izvirnimi idejami v prezentacijah in grafičnem oblikovanju močno dvigovala lestvico oblikovanja tudi v dediščinskih okoljih.

Umetnost NSK in ljudska umetnost NSK Christiana Matzkeja iz zbirke IRWIN (foto: Tomo Jeseničnik, 2021)

² Prav tam, str. 34.

³ Bojana Rogelj Škafar: *Ljudska umetnost med domom in svetom: Zbirke SEM in ljudske umetnosti NSK skupine IRWIN*, Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2021, str. 14.

Slovenska ljudska umetnost v dialogu z ljudsko umetnostjo NSK (foto: Tomo Jeseničnik, 2021)

Naj zaključim z mislijo, ki jo je kolegica Maja Lozar Štamcar pred desetletjem zapisala ob takrat stalni postavitvi *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta* in velja tudi za razstavo *Ljudska umetnost med domom in svetom: Zbirka SEM in ljudske umetnosti NSK skupine IRWIN*: »Odločno in jasno zgrajena razstava, ki obiskovalcev ne podcenjuje, ampak jim izvablja misli in čustva, ki jih notranje [...] bogatijo.«⁴

⁴ Maja Lozar Štamcar: Upati se zavedati. *Etnolog* 2010 20: 242.